

astronomové či ekonomové velice rádi docházeli na podobné besedy, protože tak prokazovali, že nejsou odborníky omezenými, nýbrž revolučními a s lidem szilými.

Básníci znali proto velmi dobře otázky, které přicházely z publika, věděli velmi dobře, že se opakují s drtivou zákonitostí statistické pravděpodobnosti. Věděli, že se jich určitě někdo zeptá: Jak jste soudruhu, začínal psát? Věděli, že někdo jiný se zeptá: V kolika letech jste napsal svou první báseň? Věděli, že se někdo zeptá, kterého autora mají nejraději a musili počítat i s tím, že se najde někdo, kdo se bude chtít pochlubit marxistickou vzdělaností a položí jim otázku: Jak bys soudruhu definoval socialistický realismus? A věděli, že kromě otázek dostane se jim i nabádání, že by bylo zapotřebí psát více veršů 1) o profesi těch, s nimiž se koná beseda, 2) o mládeži, 3) o tom, jaký byl život zlý za kapitalismu, 4) o lásce.

Úvodní půl minuta mlčení nebyla tedy způsobena rozpaky; bylo to spíš lajdáctví, k němuž básníky svědla příliš profesionální rutina; anebo špatná sehranost, protože v této sestavě básníci spolu nikdy nevystupovali a dávali tedy jeden druhému přednost k prvnímu výkopu. Nakonec se ujal slova šedesátiletý básník, mluvil vzletně a krásně a po deseti minutách improvizace vyzval protější řadu, aby se neostýchala klást jakékoli otázky. A tak mohli básníci konečně prokázat výmluvnost i dovednost improvizované souhry, která od této chvíle byla bez vady: uměli se všichni vystřídat, jeden druhého vtipně doplňovat, vážnou odpověď vystřídat hbitě anekdotou. Samozřejmě, že se ozvaly všechny základní otázky a že na ně zazněly v odpovědi i všechny základní odpovědi; (koho by nezažalo vyprávění šedesátníka, který na otázku jak a kdy napsal svou první báseň, odpověděl, že nebyť kočky Mícy nebyl by nikdy básníkem, neboť svou první básně napsal v pěti letech o ní; sám pak tu básně zarecitoval a

protože protější řada nevěděla, má-li ji brát vážně či žertem, honem se začal sám smát, takže se pak všichni, básníci i tazatelé, dlouho vesele smáli).

A samozřejmě došlo i k nabádání. Byl to sám Jaromilův spolužák, kdo vstal a rozšafně se rozpovídal. Ano, básnický večer byl znamenitý a všechny básně byly prvotřídní. Ale zdalipak si někdo uvědomil, že básní tu bylo zarecituováno nejméně třiatřicet (počítáme-li, že každý básník recitoval asi tři básně), ale přitom tu nabyla recitována ani jedna báseň, která by se nějak, byť vzdáleně, týkala Sboru národní bezpečnosti? A můžeme snad tvrdit, že by Sbor národní bezpečnosti zaujímal v našem životě místo menší, než je jedna třiatřicetina?

Pak vstala padesátnice a řekla, že úplně souhlasí s tím, co řekl Jaromilův spolužák, že ona však má docela jinou otázku: Proč se dnes tak málo píše o lásce? V řadě tazatelů se ozval tutlaný smích a padesátnice pokračovala: Vždyť přece i v socialismu se lidé milují a rádi si přečtou něco o lásce.

Šedesátiletý básník povstal, zaklonil hlavu a řekl, že soudružka má naprostou pravdu. Proč by se člověk v socialismu styděl milovat? Je to snad něco špatného? On je starý muž a přece se nebojí přiznat, že když vidí ženy v lehkých letních šatech, pod nimiž je tak krásně vidět jejich mladá, půvabná těla, nedá mu to, aby se za nimi neohlížel. Řada jedenácti tazatelů se ozvala souhlasným smíchem hříšníků, takže básník, povzbuzen pokračoval: Co má nabídnout těm krásným mladým ženám? Má jim snad dát kladivo ozdobené asparágusem? A když je pozve do bytu, má snad do vázy zastrčit srp? Nikoli, musí jim nabídnout růže; milostná poezie se podobá růžím, jež nabízíme ženám.

Ano, ano, přisvědčovala básníkovi horlivě padesátnice, takže básník povzbuzen, vytáhl z náprsní kapsy papír a recitoval dlouhou milostnou básně.

Ano, ano, to je nádherné, rozplývala se padesátnice, ale vzápětí na to povstal jeden z pořadatelů a řekl, že ty verše byly sice krásné, ale že přece jenom i na milostné poezii musí být patrné, že jí píše socialistický básník.

Ale v čem to může být patrné? ptala se padesátnice dosud opojena pateticky zakloněnou hlavou starého básníka a jeho básni.

Jaromil po celou dobu mlčel, ačkoli už promluvíli všichni, a přitom věděl, že promluvit musí; zdálo se mu, že nyní přišla jeho chvíle; tuto otázku měl přece již dávno dobře promyšlenou; dávno, už v dobách, kdy chodil k malířovi a oddaně poslouchal jeho řeči o novém umění a novém světě. Ach běda, je to zas malíř, jsou to zase jeho slova i jeho hlas, které vyplouvají z Jaromilových úst!

Co říkal? Že láska byla ve staré společnosti natolik deformovaná zájmy peněz, společenských ohledů, předsudků, že vlastně nikdy nemohla být sama sebou, že byla jen stínem sebe samé. Teprve nová doba, která rozmetá moc peněz i vliv předsudků, dovolí člověku, aby byl plně člověkem a láska bude větší než kdykoli byla. Socialistická milostná poezie je hlasem toho osvo-
bozeného a velikého citu.

Jaromil byl spokojen s tím, co říkal a zaznamenával dvě velké černé oči nehybně zírající; zdálo se mu, že slova "velká láska", "osvobozený cit" plují z jeho úst jako ovlajkované plachetnice do přístavu těch velkých očí.

Ale když domluvil, jeden z básníků se jizlivě usmál a řekl: "To si opravdu myslíš, že v tvých básních je větší milostný cit než v básních Heinricha Heineho? Anebo lásky Victora Huga jsou ti příliš malé? Máchova a Nerudova láska byla snad zmrzačena penězi a předsudky?"

To se nemělo stát; Jaromil nevěděl, co by odpověděl; zrudl a viděl před sebou dvě velké černé oči, svědky své potupy.

Padesátnice přijala sarkastické otázky Jaromilova kolegy se zadostiučiněním a řekla: "Co chcete měnit na

lásce, soudruzi. Ta bude do konce věků pořád stejná." Pořadatel znovu pozvedl hlas: "To, ne, soudružno, to tedy ne!"

"Ne, to jsem říct opravdu nechtěl," řekl rychle básník: "ale rozdíl mezi milostnou poezií věrejška a dneška je v něčem jiném než ve velikosti citů."

"Tak v čem?" ptala se padesátnice.

"V tom že láska v minulých dobách, i ta největší, byla vždycky jakýmsi útekem člověka od společenského života, který byl znechucující. Zato láska dnešního člověka je spjata s našimi občanskými povinnostmi, s naší prací s našim bojem v jeden celek; a v tom je její nová krása."

Protější řada vyjádřila souhlas s míněním Jaromilova kolegy, zato Jaromil propukl ve zlý smích: "Tahle krása, příteli, moc nová není. Copak klasikové nežili život, v němž se láska snoubila s jejich společenským bojem? Milenci ze slavné Shelleyho básně byli oba revolucionáři a zemřeli spolu na hranici. To je snad podle tebe láska izolovaná od společenského života?"

Nejhorší bylo, že stejně jako před chvílí Jaromil nevěděl, co odpovědět na námitky kolegy, i jeho kolega byl teď docela v koncích, takže mohl vzniknout opravdu dojem (nepřipustný dojem), že mezi věrejškem a dneškem není rozdílu a žádný nový svět neexistuje. Však také padesátnice znovu vstala a s dychtivým úsměvem se ptala: "Tak řekněte mi tedy, v čem je rozdíl mezi dnešní a věrejší láskou?"

V této rozhodující chvíli, kdy všichni upadli do rozpaků, zasáhl muž s dřevěnou nohou a berlí; celou dobu pozorně, leč s patrnou netrpělivostí sledoval debatu; nyní povstal a festovně se opřel o židli: "Dovolte soudruzi a soudružky, abych se vám představil," řekl a lidé v jeho řadě na něho začali pokřikovat, že to nemusí dělat, že ho přece dobře znají. "Nepředstavuju se vám, ale soudruhům, které jsme pozvali na besedu," odsekl a

protože věděl, že jeho jméno básníkům nic neřká, vypověděl jim ve stručnosti celý svůj životní příběh; je už v této vile zaměstnán téměř třicet let; byl tu ještě za továrníka Kočvary, který tu měl letní sídlo; byl tu i za války, když továrníka zavřeli a jeho vily používalo gestapo jako letoviska; po válce to zabrali národní socialisté a teď je tu policie. "Ale z toho všeho, co jsem viděl, mohu dosvědčit, že žádná vláda se nestará tolik o pracující lid jako tato komunistická." Ani dnes ovšem neshledává všechno v pořádku: "I za továrníka Kočvary, i za gestapa, i za národních socialistů byla zastávka autobusu vždycky naproti vile." Ano, to bylo velice výhodné a on sám udělal ze svého suterénního bytu, který tu ve vile má, deset kroků a byl na stanici. A najednou zastávku přesunuli o dvě stě metrů dál. Už protestoval všude, kde se jen protestovat dá. Všechno je úplně marné. "Řekněte mi," uhodil holi o zem, "proč právě dnes, když vila patří pracujícímu lidu, musí být zastávka tak daleko?"

Lidé z první řady namítali (částečně netrpělivě, částečně s jistou veselostí), že už mu přece stokrát vysvětlili, že autobus teď staví před fabrikou, kterou mezitím vystavěli.

Muž s dřevěnou nohou odpověděl, že je mu to známo, ale že navrhol, aby autobus zastavoval na obou místech.

Lidé z jeho řady mu odpověděli, že je nesmysl, aby autobus měl své zastávky ve vzdálenosti dvou set metrů.

Slovo nesmysl muže s dřevěnou nohou urazilo; prohlásil, že mu takové slovo nikdo nesmí říkat; uhodil berlí o zem a zbrunátněl. Ostatně není pravda, že by nebylo možno mít zastávky od sebe dvě stě metrů. Ví, že na jiných tratích autobusy a tak krátkých zastávkách zastavují.

Jeden z pořadatelů povstal a zopakoval muži s dřevěnou nohou slovo od slova (zřejmě to už mnohokrát musil učinit) výnos československé autobusové dopravy,

podle něhož se výslovně zakazuje, aby zastávky byly v tak malých vzdálenostech.

Muž s dřevěnou nohou odpověděl, že navrhol i kompromisní řešení; bylo by možno umístit zastávku přesně uprostřed mezi vilou policie a továrnou.

Pak by ovšem měli k autobusu daleko jak dělníci tak policisté, namítali mu.

Spor trval již dvacet minut a básníci se marně pokoušeli vmístit do debaty; besedníci byli zaujati tématem, v kterém se znamenitě vyznali a nepustili je ke slovu. Teprve ve chvíli, kdy muž s dřevěnou nohou byl odporem svých spoluzaměstnanců natolik znechucen, že si uražen sedl znovu na židli, vzniklo mlčení, do jehož prostoru se hlučně vtláčela dechová hudba z vedlejší místnosti.

Pak dlouho nikdo nic neřikal, až konečně jeden z pořadatelů vstal a poděkoval básníkům za návštěvu i zajímavou besedu. Za hosty vstal šedesátiletý básník a řekl, že beseda byla (jako ostatně vždy) mnohem podnětější pro ně, pro básníky, a že jsou to oni, kteří děkují.

Z vedlejšího sálu se ozval hlas zpěvákův, besedníci se seskupili kolem muže s dřevěnou nohou, aby usmířili jeho hněv, a básníci osaměli. Teprve po chvíli k nim přistoupil školníkův syn s oběma pořadateli a dovedl je k autobusu.

V autobuse, kterým se vraceli do setmělé Prahy, seděla kromě básníků též krásná filmařka. Básníci ji obklopili a snažili se, aby ji každý z nich co nejvíce zaujal. Jaromil se dostal nešťastnou náhodou na příliš vzdálené sedadlo, takže se zábavy nemohl zúčastňovat; myslil na svou zrzku a uvědomoval si s definitivní jasností, že je nenapravitelně škaradá.

Pak autobus zastavil někde uvnitř Prahy a někteří z básníků se rozhodli zajít ještě na chvíli do vinárny. Jaromil i filmařka šli s nimi; seděli u velkého stolu, mluvili, pili, pak z vinárny odešli a filmařka jim navrhla, aby šli k ní. Ale to už básníků zbylo jen hrstka: Jaromil, šedesátiletý básník a redaktor nakladatelství. Rozesedali se do křesel v krásném pokoji v prvním poschodí moderní vily, kde dívka žila v podnájmu a dále popíjeli.

Se zápallem, jemuž nikdo nemohl konkurovat, věnoval se filmaře starý básník. Seděl vedle ní, velebil její krásu, recitoval jí básně, improvizoval poetické ódy na její půvab, chvílemi si před ní klekal na koleno a chytil ji za ruce. Téměř stejným způsobem se věnoval Jaromilovi redaktor nakladatelství; nevelebil sice jeho krásu, ale opakoval nesčetněkrát: *ty jsi básník, ty jsi básník!* (Poznamenejme, že nazve-li básník někoho básníkem, není to jako když nazveme inženýra inženýrem nebo

rolníka rolníkem, protože rolník je ten, kdo obdělává pole, ale básníkem není ten, kdo píše verše, nýbrž ten, kdo je - vzpomeňme na to slovo! - *vyvolen* je psát a jen básník je s to na jiném básníku ten dotek milosti bezpečně poznat, neboť - vzpomeňme dopisu Rimbaudova: - *všichni básníci jsou bratři*, a jen bratr na bratru je s to poznat tajné znamení rodu.)

Filmařka, před kterou klečel šedesátník a jejíž ruce byly obětí jeho pilných doteků, dívala se nepřetržitě na Jaromila. Jaromil si to brzo uvědomil, byl tím na výsost okouzlen a díval se stejně nepřetržitě na ni. Byl to krásný čtyřúhelník! Starý básník zahleděn do filmařky, redaktor do Jaromila a Jaromil s filmařkou do sebe.

Jen jednou byla na chvíli přerušena tato geometrie pohledů, když vzal redaktor Jaromila pod paži a odvedl ho na balkon, který přiléhá k pokoji; poprosil ho, aby společně močili přes zábradlí na dvůr. Jaromil mu rád vyhověl, neboť toužil po tom, aby redaktor nezapomněl na svůj slib, že mu vydá knížku.

Když se oba vraceli z balkonu, starý básník se zvedl s kolenou a řekl, že je čas, aby odešli; vidí přece velmi dobře, že to není on, po kterém mladá dívka touží. Vyzval pak i redaktora (ten byl mnohem méně všímavý a ohleduplný), aby nechali už konečně o samotě ty, kteří si to přejí a zaslouží, neboť, jak je starý básník nazval, jsou princem a princeznou tohoto večera.

Už i redaktor pochopil, oč jde, a byl připraven odejít, už ho bral starý básník pod paži a táhl ke dveřím a Jaromil viděl, jak zůstává sám s dívkou, která sedí na širokém křesle s nohama složenými pod sebe, s rozpuštěnými černými vlasy a očima nahnuté na něho upřenými...

Příběh dvou lidí, kteří se právě mají stát milenci, je tak věčný, že bychom pro něho málem zapomněli na čas, ve kterém se děje. Jak je to příjemné, vyprávět právě takové příběhy! Jak by to bylo slastné, zapomenout na ni, která z nás vyssávala mízu našich krátkých životů, aby ji

zužitkovála pro svá marná díla, jak by to bylo krásné zapomenout na Historii!

Ale její přízrak klepe na dveře a vchází do příběhu. Nepřichází ani v podobě tajné policie, ani v podobě náhlého převratu; historie nekráčí jen po dramatických vrcholech života, ale prosakuje jako špinavá voda i všedním dnem; do našeho příběhu vchází v podobě spodků.

V době, o níž vyprávíme, byla v Jaromilově vlasti elegance politickým prohřeškem; šaty, které se nosily (ostatně bylo pár let po válce a byla dosud nouze), byly ohavné; a eleganci prádla považovala ta přísná doba za prostopášnost přímo trestuhodnou! Mužové, kterým přece jen vadila ohavnost spodků, které se tehdy prodávaly (spodků širokých, sahajících až ke kolenům a obdařeným komickým rozparkem na břichu), oblékali si místo nich krátké plátěné šortky nazývané *trenýrky* a určené (jak svědčí slovo) k sportovnímu tréninku, tedy na hřiště a do tělocvičny. Bylo to divné, když tehdy v Čechách vstupovali mužové do postelí milenek v oděni fotbalistů, chodili-li tedy za milenkami jako se chodí na hřiště, ale z hlediska elegance to nebylo nejhorší: trenýrky měly jakousi sportovní slušivost a byly ve veselých barvách, modré, zelené, červené, žluté.

Jaromil se o své ošacení nestaral, neboť byl v péči matky; ona mu vybírala šaty, ona mu vybírala prádlo, ona se starala o to, aby se nenachladil a měl spodky náležitě teplé. Věděla přesně o tom, kolik podvleček má být složeno v prádelníku a pouhým pohledem do skříně se mohla přesvědčit, které z nich má Jaromil na sobě. Když viděla, že žádné spodky v prádelníku nechybí, hned se zlobila; neměla ráda, když si Jaromil bral trenky, protože se domnívala, že trenky nejsou žádné spodky, nýbrž patří jen do tělocvičny. Když se Jaromil bránil, že spodky jsou škaradé, odpovídala mu s utajenou podrážděností, že se v nich snad nikomu neukazuje. A tak šel-li Jaromil za

zrzavou dívkou, vždycky jednu spodky vytáhl z prádelníku, schoval je do zásuvky psacího stolu a tajně si oblékl trenky.

Jenomže tentokrát nevěděl co ho večer potká a měl na sobě strašlivě ohavné podvlečky, tlusté, vytahané, špi-navě šedivé!

Řeknete, že je to nepatrná komplikace, že mohl přece zhasnout světlo, aby ho nebylo vidět. Jenomže v pokoji byla rozsvícena malá lampička s růžovým stínidlem, která už netrpělivě čekala na to, aby dvěma milencům svítila na jejich milování a Jaromil si neuměl představit, jakými slovy by dívku přiměl, aby lampičku zhasla.

Nebo namítnete, že si mohl škaradé spodky svléknout dohromady s kalhotami. Jenomže Jaromil si neuměl představit, jak se sebe svléká spodky i kalhoty zároveň, protože to tak nikdy nedělal; takový náhlý skok do nahoty ho lekal; svlékal se vždycky po částech a dlouho se mazlil se zrzkou v trenkách, které sundával teprve pod příkrovem vzrušení.

A tak stál poděšen proti velikým černým očím a prohlásil, že musí již rovněž odejít.

Starý básník se téměř rozhněval; říkal mu, že nesmí urazit ženu a šeptem mu líčil slasti, které ho čekají; jeho slova jako by však Jaromilovi jen více a více poukazovala na mizernost spodků. Viděl nádherné černé oči a s rozpolceným srdcem couval ke dveřím.

Jen vyšel na ulici, přepadla ho plačtivá lítost; nemohl se zbavit obrazu nádherné ženy. A starý básník (rozloučili se s redaktorem na zastávce tramvaje a šli teď spolu sami nočními ulicemi) ho týral, když mu znovu a znovu vyčítal, že urazil dámu a jednal hloupě.

Jaromil básníkovi řekl, že dámu nechtěl urazit, že však je zamilován do své dívky, která ho k smrti miluje.

Jste bláhový, řekl mu starý básník. Jste přece básník, jste milenec života, tím neublížíte své dívce, když pomilujete jinou; život je krátký a příležitosti, jež minem, se nevracejí.

To bylo trýznivé slyšet. Jaromil odpověděl starému básníkovi, že podle jeho mínění jedna velká láska, do níž dáme vše, co je v nás, je více než tisíc krátkých lásek; že on má ve své jedné dívce všechny ostatní ženy; že jeho dívka je tak proměnlivá, tak nedomilovatelná, že je s to s ní prožít víc nečekaných dobrodružství než Don Juan s tisícem a jednou ženou.

Starý básník se zastavil; Jaromilova slova ho zřejmě zasáhla: "Snad máte pravdu" řekl: "jenomže já jsem starý člověk a patřím starému světu. Přiznám se vám, že ač ženat, strašně rád bych byl zůstal u té ženy místo vás."

Když Jaromil pokračoval dál ve svých úvahách o velikosti monogamní lásky, starý básník zaklonil hlavu: "Ach, možná máte pravdu, příteli, ba jistě máte pravdu. Což i já jsem nesil o velké lásce? O jedné jediné lásce? O lásce nekonečné jak vesmír? Jenomže já jsem ji zhudlařil, kamaráde, protože v tom starém světě, světě peněz a kurev se velké lásce nedařilo."

Oba byli opilí a starý básník chytil mladého básníka kolem ramen a zastavil se s ním uprostřed jízdni dráhy. Vzpažil do výše ruku a zvolal: "Ať žhyne starý svět, ať žije velká láska!"

To připadalo Jaromilovi velkolepé, bohémské a básnické a tak křičeli oba dva nadšeně a dlouho do temnot Prahy: "Ať zhyne starý svět! Ať žije velká láska!"

Pak si náhle starý básník klekl před Jaromilem na zem a líbal mu ruku: "Příteli, klaním se před tvým mládím! Mé stáří se klaní tvému mládí, protože jen mládí spasí svět!" A pak se na chvíli odmlčel a dotýká se holou hlavou jeho kolena, dodal hlasem velmi melancholickým: "A tvé velké lásce se klaním."

Konečně se rozešli a Jaromil se octl doma ve svém pokoji. A zase se mu před očima objevil obraz krásné a promarněné ženy. Hnán touhou po sebezotřetání, šel se na sebe podívat do zrcadla. Svlékl si kalhoty, aby se viděl ve svých ohavných, vytahaných spodkách; díval se dlouho a s nenávisťí na svou komickou ošklivost.

A pak si uvědomil, že to není on, na koho myslí s nenávisťí. Myslí na matku; na matku, která mu přiděluje prádlo, na matku, před kterou se musí tajně oblékat do trenýrek a spodky dávat do psacího stolu, myslil na matku, která ví o každé ponožce a košili. Myslí s nenávisťí na matku, která ho drží na dlouhé neviditelné šňůře, zařezávající se mu do krku.

Byl od té doby na zrzavou holčičku ještě krutější; byla to ovšem krutost v slavnostním hávu lásky: Jak to, že nepochopila, na co teď právě myslil? Jak to, že neví, v jaké je právě teď náládě? To je mu tedy tak cizí, že netuší, co se uvnitř něho děje? Kdyby ho opravdu milovala, tak jak on miluje ji, musila by to přece vycítit! Jak to, že je zaujata věcmi, které on nemá rád? Jak to, že pořád povídá o svém bratru a dalším bratru a sestře a další sestře? Copak necítí, že právě teď má Jaromil vážné starosti a potřebuje její účast, její porozumění a nikoli její věčné egocentrické povídání?

Holčička se ovšem bránila. Proč by například nemohla vyprávět o své rodině? Copak Jaromil nevypráví o své? A copak její matka je horší než Jaromilova? A připomněla mu (poprvé od té doby), jak maminka vtrhla za nimi do pokoje a dávala jí do úst cukr s kapkami.

Jaromil matku nenáviděl i miloval, před zrzkou ji začal okamžitě bránit: co na tom bylo zlého, že ji chtěla ošetřit? svděčí to jen o tom, že ji má ráda, že ji přijala za svou!

Zrzka se začala smát: maminka není přece tak hloupá, aby nerozeznala milostné úpění od vzdechů při žaludečních křečích! Jaromil se urazil, mlčel a holčička ho musila odprošovat.

Jednou šli po ulici, zrzka měla paži vstrčenu pod jeho paži a právě zase zarputile mlčeli (neboť když si právě nevyčítali, tak mlčeli, a když nemlčeli, tak si vyčítali); tehdy Jaromil uviděl, že jdou proti nim dvě krásné ženy. Jedna byla mladší, druhá starší; ta mladší byla elegantnější a hezčí, ale (kupodivu) i ta starší byla docela elegantní a překvapivě hezká. Jaromil obě ty ženy znal: ta mladší byla filmařka a ta starší byla jeho maminka.

Zrudl a pozdravil. Obě ženy ho pozdravily též (maminka s okázalou veselostí) a Jaromilovi bylo v přítomnosti nehezké holčičky jako by ho krásná filmařka spatřila v hanbě ohavných spodků.

Doma se ptal maminky, odkud zná filmařku. A maminka mu odpověděla s koketním rozmarem, že ji zná již delší čas. Jaromil se vyptával dále, ale maminka mu stále uhýbala; bylo to, jako když se milenec ptá milenky na nějaký důvěrný detail a ona dráždivě otálí s odpovědí; nakonec mu to řekla: ta sympatická žena ji navštívila asi před čtrnácti dny. Velice se obdivuje Jaromilovi jako básníkovi a chce o něm natočit krátký film; byl by to sice amatérský snímek vyrobený pod záštitou závodního klubu Sboru národní bezpečnosti, ale měl by i tak zaručen značný okruh diváků.

“Proč šla za tebou? Proč se neobrátila přímo na mne?” divil se Jaromil.

Nechtěla ho prý obtěžovat a chtěla se co nejvíce dovědět od ní. Vždyť kdo ví víc o synovi než jeho matka? Ostatně ta mladá dáma byla tak milá, že maminku požádala o skutečnou spolupráci na scénáři; ano, vymyslely si společně (tajily to obě před Jaromilem) scénář o mladém básníku.

“Proč jste mi nic neřekly?” ptal se Jaromil, jemuž bylo spojení matky s filmařkou instinktivně nepřijemné.

“Byla to směla, že jsme tě potkaly; měly jsme to na tebe uchystáno jako překvapení. Jednoho dne bys přišel domů a tady by byli filmaři, kamera a jenom by si tě natočili.”

Co měl Jaromil dělat? Jednoho dne přišel domů a podal ruku dívce, v jejímž bytě před několika týdny seděl, a cítil se být stejně ubohý jako tehdy, i když tentokrát měl pod kalhoty oblečené červené trenky (od básnického večera u policistů už nikdy škaradé spodky neoblékl). Jenomže tvář v tvář filmařce vždycky někdo jejich funkci zastoupil: když ji potkal na ulici s matkou, zdálo se mu, že ho jako ohavné podvlečky obtáčejí zrzavé vlasy jeho dívky a tentokrát se v šaškovské spodky měnily koketní řeči a křečovitá povídavost matčina.

Filmařka prohlásila (nikdo se ho neptal na jeho mínění), že dnes budou natáčet dokumentární materiál, fotografie z dětství, k nimž maminka namluví komentář, neboť jak mu mimochodem sdělili, celý film bude koncipován jako vyprávění maminky o synu — básníkovi. Chtěl se zeptat, co maminka chce vyprávět, ale bál se to slyšet; rudl. V místnosti stáli kromě něho a dvou žen ještě tři muži kolem kamery a dvou velkých lamp; zdálo se mu, že ho pozorují a posupně se usmívají; netroufal si promluvit.

“Máte nádherné fotky z dětství. Nejraději bych je všechny použila,” řekla filmařka a listovala rodinným albem.

“Vyjde to na plátně?” ptala se maminka s odborným zájmem a filmařka ji ubezpečovala, že nemusí mít obavy; pak vysvětlila Jaromilovi, že první sekvence filmu bude pouhou montáží jeho fotografií, k nimž maminka neviděna bude vyprávět své vzpomínky. Teprve potom uvidíme maminku samu a pak teprve básníka; básníka v rodném domě, básníka, jak píše, básníka, jak je na zahrádce s květinami, a konečně básníka v přírodě, v místech, kde je nejraději; zde v zamilovaném koutě otevřené krajiny bude recitovat báseň, kterou bude film ukončen. (“A které místo to je, co mám nejraději?” zeptal se zarputile; dověděl se, že nejraději má tu romantickou krajinu za Prahou, kde je zvlíněná půda a třetí balvány.

“Jak to? Vůbec ji nemám rád,” odsekl, ale nikdo ho nebral vážně).

Jaromilovi se tento scénář strašně nelíbil a navrhol, že by na něm chtěl ještě sám spolupracovat; namítal, že je v něm mnoho konvenčního (ukazovat fotografie jednorozného dítěte je přece směšné!); tvrdil, že ví o zajímavějších problémech, na něž by bylo vhodné se zaměřit; ptaly se, jaké má na mysli a odpovídal, že to neumí říci spatra, ale že by právě proto chtěl s natáčením ještě počkat.

Za každou cenu chtěl filmování nějak odložit, ale nepochodil. Maminka ho objala kolem ramene a řekla černovlasé spolupracovnici: “To je můj věčný nespo-kojenec! Nikdy s ničím nebyl spokojen...” a pak se něžně naklonila k jeho tváři: “Ze je to tak?” Jaromil neodpovídal a ona opakovala: “Ze jsi můj malý nespokojenec, přiznej se, že je to tak!”

Filmařka řekla, že nespokojenost je ctností autorů, jenomže tentokrát není autorem on, nýbrž ony dvě a jsou připraveny podstoupit všechna rizika; jen ať je však nechá udělat film tak, jak ony si ho představují, stejně jako ony ho nechají psát verše tak, jak si je představuje on.

A maminka dodala, že se Jaromil nemusí bát, že by mu byl film k necti, neboť ony obě, maminka i filmařka, ho tvoří s největšími sympatiemi k němu; řekla to velice koketně a nebylo jasno, zda koketuje více s ním nebo se svou nenadálou přítelkyní.

V každém případě však koketovala. Jaromil ji takovou nikdy neviděl; ještě dopoledne zašla k holiči a měla teď hlavu nápadně mladistvě učesanou; mluvila hlasitěji než jindy, stále se smála, používala všech vtipných obrátů, jimž se v životě naučila, a s velkým zalíbením hrála roli hostitelky nosící šálky kávy mužům u osvětlovači. Černoookou dívku oslovovala s okázalou důvěrností přítelkyně (takže se k ní takto věkově přiřazovala) a zároveň brala Jaromila shovívavě kolem ramene

nazývají ho malým nespokojencem (takže ho takto vkořpávala zpátky do jeho panictví, do jeho dětství, do jeho plenek). (Ach, to je krásný pohled na ty dva, jak stojí proti sobě a přetlačují se: ona ho tlačí do plenek a on ji tlačí k hrobu, ach, to je krásný pohled na ty dva...)

Jaromil rezignoval; viděl, že obě ženy jsou rozjeté jak lokomotivy a že není s to čelit jejich mnohohlavné výmluvnosti; viděl tři muže kolem lamp a kamery a zdálo se mu, že je to výsměšné publikum, které by začalo pískat při každém jeho chybném kroku; proto mluvil téměř šeptem, zatímco ony mu odpovídaly hlasitě, aby je publikum slyšelo, neboť přítomnost publika byla jejich výhodou a jeho nevýhodou. Řekl tedy, že se podrobuje a chtěl odejít; namítl však (a opět koketně), že by měl zůstat; prý je bude těšit, když bude sledovat jejich práci a tak se chvílemi díval, jak kameraman snímá jednotlivé fotografie z alba, chvílemi zase odcházel do svého pokoje a předstíral, že čte nebo pracuje; v jeho mysli se pohybovaly zmatené úvahy; snažil se najít něco příznivého na této situaci tak zhora nepřiznivě a napadlo ho, že filmářka vymyslí možná celé to filmování proto, že se s ním chtěla znovu sejit; říkal si, že jeho matka není tu nic víc než překážka, kterou je třeba trpělivě obejít; snažil se rychle uklidnit a promyslet, jakým způsobem by teď mohl využít přítomného filmování ke svému prospěchu, tedy k opravě nezdaru, který ho trýznil od oné noci, kdy zbrkle opustil filmářčin byt; snažil se přemoci stud a chodil se občas dívat, jak pokračuje filmování, aby se alespoň jedenkrát opakovalo to jejich vzájemné vsebezahledění, ten zirnulý dlouhý pohled, který ho v jejím bytě tak okouzil; ale filmářka byla toho dne zcela věcná a zaujatá prací, takže jejich pohledy se setkaly jen málokdy a letmo; vzdal se tedy těchto pokusů, rozhodnut, že nabídne filmáře svůj doprovod po skončení práce.

Když tři chlapíci nosili již do dodávkového auta nazpátek kameru a lampy, vyšel ze svého pokoje. A tu

slyšel, jak maminka filmáře říká: "Pojď, doprovodím tě. Ostatně si můžeme ještě někam sednout."

Během pracovního odpoledne, zatím co byl zavřen ve svém pokoji, obě ženy si začaly tykat! Když si to uvědomil, bylo mu, jako by mu někdo před nosem vyfoukl ženu. Chladně se s filmářkou rozloučil a když obě ženy odešly, odešel i on a krácel rychle a vztekle k činžáku, kde bydlila zrzka; nebyla doma; přecházel asi půl hodiny kolem domu v náladě čím dál temnější, až ji konečně uviděl přicházet; na její tváři bylo šťastné překvapení a na jeho tváři zlostné výčitky; jak to, že není doma? jak to, že ji nenapadlo, že by mohl přijít? kam to chodí, že se vrací až veče domů?

Ještě za sebou ani nezavřela dveře a už s ní strhával šaty; a pak ji miloval a představoval si, že pod ním leží žena s černýma očima; slyšel vzdechy své zrzky a protože zároveň viděl černé oči, zdálo se mu, že ty vzdechy patří k těm očím a byl tak rozrušen, že ji miloval několikrát po sobě, ale nikdy ne déle než pár vteřin. Pro zravou dívku to bylo tak nezvyklé, že se rozesmála; jenomže Jaromil byl toho dne zvlášť citlivý na výsměch a nepostřehl v zrzčině smíchu přátelskou shovívavost; cítil se uražen a dal jí pár facek; rozplakala se a Jaromila to nesmírně blažilo, plakala a on ji ještě několikrát uhodil; pláč dívky, jež pláče kvůli nám, to je vykoupení; to je Ježíš Kristus, jenž pro nás umírá na kříži; Jaromil se chvíli těšil zrzčinými slzami, pak jí je líbal, pak ji chlácholil a odcházel domů aspoň poněkud uklidněn.

O několik dnů později filmování pokračovalo; znovu přijel dodávkový vůz, vystoupili tři chlapíci (to posupné publikum) a vystoupila krásná dívka, jejíž vzdechy slyšel předevířem v zrzčině bytě; a ovšem zase tu byla matka, čím dál mladší, podobna hudebnímu nástroji, který zvučel, hřměl, smál se, utíkal z orchestru a chtěl hrát sólo.

Tentokrát se mělo oko kamery obrátit přímo na Jaromila; bylo třeba ho ukázat v jeho rodinném prostředí, u

jeho psacího stolu, na zahrádce (neboť Jaromil prý miluje zahrádku, miluje záhony, trávník, květiny); bylo třeba ho ukázat s maminkou, která, jak jsme již řekli, sama před tím v dlouhém záběru o svém synu vyprávěla. Filmařka je posadila v zahradě na lavičku a nutila Jaromila, aby si s maminkou nenuceně povídali; nácvik nenucenosti trval hodinu a maminka ani na chvíli neztratila náladu; pořád cosi mluvila (ve filmu nemělo být slyšet, co si povídají, pod jejich němou zábavou měl stále znít maminčin komentář) a když zjišťovala, že Jaromilův výraz není dosti přívětivý, začala mu vyprávět o tom, že to není nic lehkého být matkou takového chlapce, jako je on, takového nesmělého, samotátského chlapce, který se pořád stydí.

Potom ho posadily do dodávkového vozu a jeli do oné romantické krajiny za Prahou, kde byl Jaromil podle matčina přesvědčení počat. Maminka byla příliš cudná, než aby byla kdykoli komukoli řekla, proč je tato krajina pro ni tak drahá; nechtěla to říci a chtělo se jí to říci a proto nyní s křečovitou dvojsmyslností mluvila přede všemi o tom, že právě tato krajina znamenala pro ni osobně vždycky krajinu lásky, krajinu milostnou: "Jen si všimněte, jak je tu země zvláštní, jak se podobá ženě, jejím zaoblinám, jejím mateřským tvarům! Všimněte si i těch balvanů, bludných balvanů, které tu o samotě ční! Nejsou ty balvany, ty trčící, stojící, strmicí balvany, nejsou čímsi mužským? Není to krajina muže a ženy? Není to erotická krajina?"

Jaromila napadaly myšlenky na vzpouru; chtěl jim říci, že jejich film je blbost; vzpírala se v něm pýcha někoho, kdo ví, co je to dobrý vkus; snad byl s to způsobit i malý nepodařený skandál anebo přinejmenším utéci, tak jako to udělal kdysi na vltavském koupališti, jenomže tentokrát nemohl; byly tu černé oči filmařky a on byl proti nim bezmocný; bál se je podruhé ztratit; ty oči mu zavíraly cestu k útěku.

Postřeze byl přistrčen k jakémusi velikému balvanu, před nímž měl recitovat svou nejoblíbenější báseň. Maminka byla nanejvýš rozrušena. Jak dlouho už tu nebyla! Přesně na tomto místě, kde se milovala za dávného nedělního dopoledne s mladým inženýrem, přesně zde se nyní tyčil její syn; jako by tu vyrostl po letech jak hřib; (ach ano, jako by z místa, kde rodiče vytrousili sémě, rodily se děti jak hřiby!); matka byla unešena pohledem na tento podivný, krásný, nemožný hřib, který třesoucím se hlasem recitoval verše o tom, že by chtěl zemřít v plamenech.

Jaromil cítil, že recituje velice pitomě, ale nemohl si pomoci; připomínal si v duchu, že přece není trémista, že přece tehdy na onom večeru v policejní vile recitoval suverenně a skvěle; jenomže tentokrát nemohl; postaven před nesmyslný balvan v nesmyslné krajině, ve strachu, že kolem půjde nějaký pražan vyvenčit psa či provést dívku (hle, měl podobné starosti jako jeho matka před dvaceti lety!) nebyl s to se vůbec soustředit a slova, jež říkal, vyslovoval s obtížemi a nepřirozeně.

Donutily ho, aby znovu a znovu opakoval svou báseň a nakonec rezignovaly. "Můj věčný trémista," vzdychla maminka, "vždyť i na gymnasiu měl strach z každé zkoušky; kolikrát jsem ho musila do školy doslova vyhnat, protože se bál!"

Filmařka řekla, že by báseň mohl v postsynchronu narecitovat nějaký herec, takže snad postačí, když bude Jaromil u balvanu jen němě otvíral ústa.

Učinil tak.

"Proboha," volala na něho filmařka už netrpělivě, "musíte je otvírat přesně na slova své básně, nejen tak, jak se vám zachce. Těm herec to přece musí namluvit na pohyby vašich úst!"

A tak stál Jaromil před balvanem, otvíral ústa (poslušně a přesně) a kamera se konečně rozezvučela.